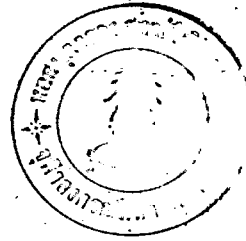

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในหลายประเทศที่อยู่ในระหว่างการพัฒนา การพัฒนา
ดังกล่าวจุดมุ่งหมายที่สำคัญก็คือการพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจและรากฐานของการพัฒนาทางด้าน
เศรษฐกิจทั้งหลายส่วนใหญ่ เริ่มต้นที่การ เกษตรกรรม ในการวิวัฒนาการไปสู่การ เปลี่ยนแปลงที่
ก้าวหน้าขึ้น ความเจริญใดๆในค่านอุตสาหกรรมมัก เริ่มจากการ เกษตร เป็นสำคัญ โดยเหตุนี้
ประเทศไทยซึ่งมีการ เกษตรกรรมเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมทุกแขนงจึง เป็นราก
ฐานอันสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ผลผลิตทาง เกษตรกรรมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของ
รายได้ประชาชาติคือ มูลค่าสินค้าส่งออกเกษตรกรรมปี พ.ศ. ๒๕๑๖ มีถึง ๒๒,๑๕๐.๘ ล้านบาท
หรือคิดเป็นร้อยละ ๗๑.๑ ของมูลค่าสินค้าออกทั้งหมด จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่สาม พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙ ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนา ค่านเกษตรกรรมนั้นได้พยายาม เน้นหนัก
ในค่านการส่งเสริมการ เพิ่มผลผลิตทั้งในค่านปริมาณและคุณภาพ โดยให้สอดคล้องกับความต้องการ
ของตลาดโลก อันจะเป็นผลให้สามารถส่งเสริมสินค้าออกได้มากขึ้น และสนับสนุนการใช้ภายใน
ประเทศทั้งในค่านอาหาร และวัตถุดิบ

เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงทั่วไปของประเทศแล้ว จะเห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่มีความ
ร่นอย การประกอบอาชีพแต่ละแขนงสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ โดยเหตุนี้รัฐบาลจึงมีการวางแผน
เพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อจะปรับปรุงและเพิ่มปริมาณการผลิตให้สูงขึ้นในค่านต่าง ๆ เช่น
ที่ดิน การสหกรณ์สินเชื่อการ เกษตร การตลาด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ต่างๆที่ปรากฏ
ขึ้นในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ได้มีการรวมกลุ่มผู้ประกอบอาชีพแต่ละประเภท เช่น กลุ่มชาวนา

เศรษฐกิจการ เกษตร, กอง. สถิติการ เกษตรฉบับย่อ. สำนักงานปลัดกระทรวง,
กระทรวง เกษตรและสหกรณ์, มกราคม ๒๕๑๘. หน้า ๕๕

กลุ่มชาวไร่ โดยได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลในรูปกลุ่มเกษตรกร กลุ่มต่างๆ เหล่านี้มุ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตน

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงขึ้นบ้างแล้วในส่วนต่างๆ ของประเทศ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงความสำคัญดังกล่าวที่จะเป็นผลสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการทางชน และเพื่อที่จะได้ข้อมูลอย่างถ่องแท้ จึงได้ศึกษาลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรในชนบทของจังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีอาณาบริเวณกว้างขวางและมีการเปลี่ยนแปลงทางเกษตรอย่างใหญ่หลวง มีการเปิดป่าปลูกพืชไร่เพื่อการอุตสาหกรรมในท้องถิ่นหลายอำเภอ

เพื่อที่จะได้เปรียบเทียบสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนดังกล่าว จึงได้ศึกษาหมู่บ้านชนบท ๓ แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์แตกต่างกัน คือ ชุมชนชาวนา ชุมชนชาวไร่ และชุมชนชายทะเล โดยมุ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงสภาพการประกอบอาชีพเกษตรกร ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมอันจะส่งผลสะท้อนที่จะสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนต่อการประกอบอาชีพนั้น ๆ

การสำรวจและวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้ทำการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชนบทไทยอยู่บ้าง แต่เป็นการศึกษาทั่วไปกว้างๆทั้งประเทศ หรือเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ไม่พบว่ามีผู้ใดศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จะแสดงให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของ เกษตรกรที่มีสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์แตกต่างกันเลย

แนวความคิดที่สำคัญในการศึกษา

เมื่อพิจารณาถึงสภาพการเกษตรกรรมของประเทศไทยปัจจุบันแล้ว จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อเลี้ยงครอบครัว ปัญหาที่สำคัญของการเกษตรกรรมปัจจุบัน อาจจำแนกได้คือ ประการที่หนึ่ง ด้านกำลังการผลิต ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ สาเหตุที่สำคัญได้แก่ การขาดแคลนการลงทุน ขาดวิทยาการสมัยใหม่ ประการที่สอง สภาพแวดล้อมชนบททั้งหลายขาดกำลังคนที่มีความสามารถ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาค่ำ สุขภาพอนามัยไม่สมบูรณ์ นอกจาก

ระบบการคมนาคมยังไม่ดีพอและการตลาดยังคงอยู่ในมือของพ่อค้าคนกลางที่เอารัดเอาเปรียบ รวมทั้งเจ้าของที่ดินที่เป็นนายทุน เกษตรกรไม่มีโอกาสจะปรับปรุงหรือเรียกร้องความเป็นธรรม ในด้านราคาการซื้อขายผลผลิตทำให้ตกอยู่ในภาวะที่เสียเปรียบและจะถูกกำหนดราคาโดยผู้รับซื้อผลผลิตเท่านั้น ประการที่สาม คือ ฐานะของเกษตรกร จะเห็นได้ว่ารายใ้กส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ต่ำ เกษตรกรในชนบทมีความแตกต่างกับผู้อาศัยอยู่ในเมือง จึงก่อให้เกิดปัญหาการอพยพ เคลื่อนย้าย เพื่อหางานทำในเมืองและประการสุดท้าย คือ ลักษณะแวดล้อมทางสังคม อันเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี นับเป็นปัญหาสำคัญในการที่จะยอมรับสิ่งใหม่ๆ นับเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความทันสมัยด้วย

ทฤษฎีที่พอจะชี้ให้เห็นสภาพความสัมพันธ์ภายใน (Interrelationship) ของการเกษตรกรรม และพื้นฐานของกิจกรรมนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี กระบวนการผลิต การเพาะปลูก ตลอดจนเทคนิคต่างๆที่ทันสมัยไปจนถึงระบบการซื้อขายผลผลิตอาจจำแนกได้ดังนี้

๑. ลักษณะ เศรษฐกิจอันเนื่องจากการทำเกษตรกรรมแบบประเพณี ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของประเทศต่างๆในภูมิภาคเอเชียนี้ ส่วนใหญ่ยังคงเป็นการประกอบอาชีพที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นกิจกรรมเพื่อเลี้ยงตัวเอง เป็นส่วนหนึ่งของกลไกของการดำรงอยู่ในสังคม ซึ่งเริ่มด้วยการเสาะแสวงหาของป่าเพื่อยังชีพและพัฒนามาจนถึงขั้นสามารถเพาะปลูกเองได้ ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงมีรากฐานมาจากปัจจัยความต้องการของมนุษย์เป็นสำคัญ ในการพัฒนาการเกษตรจำเป็นต้องคำนึงถึงระบบการผลิตซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่กรรมวิธีการเพาะปลูก การใช้ที่ดิน การใช้แรงงาน ทุน การไถนา ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ตลอดจนเครื่องมือการผลิต แต่สำหรับการเกษตรกรรมแบบประเพณีสิ่งสำคัญที่เห็นได้ชัดที่เป็นปัจจัยสำคัญก็คือ ที่ดินและแรงงาน แรงงานนับว่าเป็นทุนประเภทหนึ่ง เริ่มตั้งแต่การใช้แรงงานในการ ไถ หว่าน ปลูกและเก็บเกี่ยว ผลที่ได้จากการผลิตจะตอบสนองสมาชิกผู้ใช้แรงงานเพื่อยังชีพ รวมทั้งสมาชิกอื่นๆ ที่มีได้เป็นผู้อยู่ในวัยแรงงานด้วย อันได้แก่ เด็ก และคนชรา หรือผู้ทุพพลภาพ ลักษณะดังกล่าวยังคงพบอยู่ในสังคมเกษตรกรรมแบบประเพณีทั่วไป สำหรับการเกษตรกรรมแบบสมัยใหม่ซึ่งมีการใช้เครื่องมือและวิทยาการสมัยใหม่ ลักษณะการ

เกษตรกรรมกลายเป็นธุรกิจการเกษตรที่มีการซื้อขายที่ดิน มีการลงทุน มีชื่อเสียงมาจาก บรรพบุรุษคิง เซน เคิม สถาปสังคมจึง เปลี่ยนไป F.w. Riggs^๒ ได้ศึกษาลักษณะสังคมไทย โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากระบบเก่า traditional society หรือระบบ สังคมเกษตรกรรม agraria ไปสู่ระบบสังคมใหม่ modern society หรือระบบ สังคมอุตสาหกรรม industria และผลของการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้บทบาทของสถาบัน สังคมเปลี่ยนไปด้วย

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบประเพณีในแผนพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สาม (๒๕๑๕-๒๕๑๙) ในส่วนที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม นักวิชาการทั้งหลายได้ชี้ให้เห็นสภาพการเกษตรกรรมของไทย ซึ่งอยู่ในภาวะต้องแก้ไขค่าเงิน การโดยเน้นในด้านการส่งเสริมการผลิต ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ พอจะสรุปปัญหาได้ดังนี้

๑. กำลังการผลิตยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ขาดการลงทุน
๒. สภาพแวดล้อมชนบท ขาดกำลังคนที่มีความสามารถในการพัฒนาการเกษตร
๓. ฐานะของเกษตรกรมีรายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ
๔. โครงสร้างตลาดและผลิตผลทางการเกษตรมีการกระจายผลิตผลไม่สะดวก

รวดเร็ว

เมื่อมีลักษณะการเกษตรกรรมดังกล่าว ผลิตผลที่ได้จากการเกษตรกรรมจึงอยู่ใน ระดับเริ่มต้น หรือกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบใหม่ การผลิตจะก้าวสู่ระดับการอุตสาหกรรม สินค้าภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะส่งออกจำหน่ายต่างประเทศ และเป็นวัตถุดิบสำหรับการ อุตสาหกรรมภายในประเทศ แต่ยังคงพบวาลักษณะของการผลิตส่วนใหญ่ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ คุณภาพ ของแรงงานค่าขาดการใช้เทคนิควิทยาศาสตร์ใหม่ เกษตรกรยังคงพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เพราะ

^๒ Fred W. Riggs, A Model for the Study of Thai Society, Thai Journal of Public Administration. Vol. 1, (April, 1976), p. 10.

ขาดการชลประทานที่ดี นอกจากนั้นประชากรทั่วไปมีการศึกษาระดับต่ำ เป็นคนหัวเก่า ยึดความ
คิดตกทอดอย่างแน่นแฟ้น ไม่กล้าเสี่ยงกับวิทยาการหรือกรรมวิธีใหม่ๆ

๒. ขบวนการเศรษฐกิจในการเกษตรกรรมสมัยใหม่ การเกษตรกรรมสมัยใหม่
หมายถึง การยอมรับและนำเอาวิธีการผลิตสมัยใหม่มาใช้ เพื่อเพิ่มผลการผลิตให้มากขึ้น

โดยการปรับปรุงที่ดิน การเลือกหาพันธุ์พืชการใส่เครื่องมือเครื่องมือสมัยใหม่ การใช้ปุ๋ย และ
ยาฆ่าแมลง วิธีการต่างๆจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตใดๆ หรือการทำให้ที่ดินเป็น
ประโยชน์มากที่สุด และเกี่ยวกับเทคนิคต่างๆในการเพาะปลูก

๑. ที่ดิน การปรับปรุงเป็นสิ่งสำคัญในการเกษตรกรรมการถือครองที่ดิน
การเช่าที่ดินของเกษตรกร ซึ่งจะเป็นผลต่อคุณภาพที่ดิน ความเหมาะสมระหว่างที่ดินกับขนาด
ของครอบครัว ความมั่นคงต่อการถือครองของเกษตรกร และการเอาใจเปรียบของเจ้าของ
ที่ดิน เป็นปัญหาสำคัญของการพัฒนาการเกษตรกรรม การเกษตรกรรมที่ผ่านมาเป็นการเลี้ยง
ปากเลี้ยงท้อง ไม่มีแผนที่จะเป็นการผลิตเพื่อการอุตสาหกรรม จึงขาดหลักการและวิธีการที่
เหมาะสม

๒. กรรมวิธีในการผลิต เป็นสิ่งสำคัญรองจากการปรับปรุงที่ดิน การชล
ประทาน การใช้พันธุ์พืชชนิดใหม่ การใช้ยาปราบศัตรูพืช ตลอดจนการจำหน่ายซึ่ง เป็นปัจจัย
รองลงมา แต่มีส่วนสัมพันธ์ที่จะเสริมสร้างความมั่นคงแก่เกษตรกรด้วย การใช้เทคนิค
ใหม่จะทำให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่สูงขึ้น ลดต้นทุนในการผลิตในกรณีที่เป็นการเกษตรกรรมในที่ดิน
ผืนใหญ่ สำหรับการตลาดนั้นขึ้นอยู่กับตัวเกษตรกรที่รวมมือกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นมาเพื่อ
รักษามลประโยชน์ของตน ในกรณีที่เป็นการเกษตรกรรมรายเล็กๆ แต่ถาเป็นการรวมกันใน
รูปสมาคม หรือสหกรณ์จะสามารถเป็นแนวทางป้องกัน การเอาเปรียบที่ไม่เป็นธรรมได้

๓. การเกษตรกรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจ ความสำคัญของการเกษตรกรรม
 ต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้น ได้พัฒนาจากขั้น subsistence farming เป็น
 commercial farming คือเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคไปเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย
 หรือที่เรียกว่า agribusiness ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อธุรกิจจนในที่สุดจะก้าวเข้าสู่ระบบการ
 ผลิตเพื่อการอุตสาหกรรม agridus

ความเจริญทางเกษตรกรรมจะต้องคำนึงถึงจำนวนผลผลิตที่เพิ่มขึ้น และสัมพันธ์
 กับงานที่มีในเกษตรกรรม รายได้ของเกษตรกรจะขึ้นอยู่กับราคาของตลาด ซึ่งจะขึ้นลงอยู่
 ตลอดเวลา สภาพสิ่งแวดล้อมภูมิศาสตร์ การคมนาคมจะสัมพันธ์กับราคาพืชผลด้วย ประการ
 สุกท้ายที่สำคัญก็คือ ประชากร ขนาดของครัวเรือน และการใช้แรงงานซึ่ง เป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อ
 การพัฒนาทางเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรมจะมีความเกี่ยวข้องกับ
 กับอาชีพอื่นที่มีในเกษตรกรรมด้วย กล่าวคือ ผลผลิตทางเกษตรกรรมจะเป็นวัตถุดิบสำหรับโรงงาน
 อุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมทั้งในเมืองและโรงงานในชนบทจน
 ก่อให้เกิดสังคมกึ่งระหว่างเมืองและชนบท ทั้งนักสังคมวิทยา Newell L. Sims ได้เสนอ
 ลักษณะดังกล่าวเป็น Rurban Area เป็นชุมชนชนบทที่เกษตรกรรมมีการซื้อขาย เขาเห็นด้วย
 กับนักสังคมวิทยาเกษตรกรรม Dr. Galpin ซึ่งได้ให้คำว่า Rurban Community คือมีการ

ทำนอง สิงคาลวนิช, การเกษตรกับการพัฒนา (พระนคร โรงพิมพ์มิตรไทย
 ๒๕๑๔) หน้า ๒๖.

C.C. Simmerman, The Changing Community. New York (Harper
 and Brothers, 1938) p. 73.

Newell Leroy Sims, Elements of Rural Sociology. New York :
 Thomas Crowell Company, 1947, p. 75.

แลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ซื้อขายและอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จะพบว่า ความกำกวมหรือความ
สัมพันธ์ระหว่างอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพมิใช่เกษตรกรรม การค้าและอุตสาหกรรมจะเริ่มเข้า
มาจับทบมากขึ้น อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการทาง เศรษฐกิจ วิทยาการและความทันสมัย
เป็นส่วนใหม่การเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

สำหรับประเทศไทยนั้น การเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมได้พัฒนา
ขึ้นมาเองตามธรรมชาติของภาวะการทาง เศรษฐกิจจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๒ รัฐบาลได้
จัดตั้งสำนักงานสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อวางแผนพัฒนาโดยประกาศใช้แผนฉบับแรก
ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๖ โดยมุ่งศึกษาปัญหาเศรษฐกิจ เป็นพื้นฐาน สำหรับประเทศไทย
ซึ่งมีการเกษตรกรรมเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจจึงมุ่งส่งเสริมการผลิตพืชผลที่
สำคัญให้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นอันดับแรก นอกจากนั้นจะส่งเสริมการออม การพัฒนากำลังคน พัฒนา
การอุตสาหกรรมอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาจะมุ่งในภาครัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ ทางด้าน
เอกชนนั้นได้กำหนดไว้เฉพาะแนวทางการดำเนินงานกว้างๆให้สอดคล้องกับรัฐบาลเท่านั้น

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย